

Lieve gemeente,

Afgelopen jaar in februari/maart kregen we te maken met het Corona virus.

Het bracht een besmettelijke ziekte met zich mee waar veel mensen erg ziek van werden.

En het bracht meer met zich mee.

Een intelligente lock down waarmee we moesten leren omgaan.

Wat in die beginperiode opviel was dat mensen voor elkaar gingen koken en boodschappen gingen doen.

Toen in de zomer het virus op zijn retour was, gingen we weer wat meer gewoon doen, met als gevolg opnieuw een toename van het aantal besmette mensen.

En wat ook toenam was het aantal protesten tegen de maatregelen.

Complottheorieën werden bedacht en veel mensen vonden het niet meer zo nodig om zich aan de richtlijnen te houden.

Het leek er veel op dat er geen verantwoordelijkheid meer werd gevoeld voor het welzijn van zichzelf, dat zou allemaal wel loslopen.

Maar ook geen verantwoordelijkheid meer voor het welzijn van de ander.

Hoe zit dat?

Hoe zit het met onze verantwoordelijkheid?

Verantwoordelijkheid voor onszelf en verantwoordelijkheid voor de ander?

De Bijbel begint in het boek Genesis met verhalen die te maken hebben met verantwoordelijkheid.

Het eerste is het verhaal van Adam en Eva en het tweede is het verhaal van Kain en Abel.

Beide verhalen gaan over twee verschillende manieren waarop dingen niet goed gaan.

Allereerst Adam en Eva.

Ze zijn ongehoorzaam en doen wat hun verboden is, nl. eten van de boom van de kennis van goed en kwaad.

In verlegenheid gebracht en beschaamd verstoppen ze zich om tot de ontdekking te komen dat ze zich niet voor God kunnen verbergen.

9Maar God, de HEER, riep de mens: 'Waar ben je?' 10Hij antwoordde: 'Ik hoorde u in de tuin en werd bang omdat ik naakt ben; daarom verborg ik me.' 11'Wie heeft je verteld dat je naakt bent? Heb je soms gegeten van de boom waarvan ik je verboden had te eten?' 12De mens antwoordde: 'De vrouw die u hebt gemaakt om mij terzijde te staan, heeft mij vruchten van de boom gegeven en toen heb ik ervan gegeten.' 13 'Waarom heb je dat gedaan?' vroeg God, de HEER, aan de vrouw. En zij antwoordde: 'De slang heeft me misleid en toen heb ik ervan gegeten.'

Wat opvalt is dat zowel Adam als Eva beweren dat het niet hun schuld was.

Adam geeft de schuld aan Eva.

En Eva geeft de schuld aan de slang.

Het resultaat is dat ze het paradijs kwijt zijn.

Ze worden gestraft en uit het paradijs verbannen.

De reden is dat Adam en Eva beiden hun persoonlijke verantwoordelijkheid ontkenden.

Ze zeiden daarentegen: "Ik was het niet, het is niet mijn schuld."

Het tweede verhaal is tragischer.

Het gaat over de eerste rivaliteit tussen familieleden die leidt tot de eerste moord.

8 Kain zei tegen zijn broer Abel: 'Laten we het veld in gaan.' Toen ze daar waren, viel hij zijn broer aan en sloeg hem dood. 9 Toen vroeg de HEER: 'Waar is Abel, je broer?' 'Dat weet ik niet,' antwoordde Kain. 'Moet ik soms waken over mijn broer?' 10 'Wat heb je gedaan?' zei

de HEER. 'Hoor toch hoe het bloed van je broer uit de aarde naar mij schreeuwt.

Kain ontkent niet zijn persoonlijke verantwoordelijkheid.

Hij zegt niet: "Ik was het niet" of "Het was niet mijn fout."

Wat hij wel doet is dat hij morele verantwoordelijkheid ontkent.

Met als gevolg dat hij vraagt waarom hij bezig zou moeten zijn met het welzijn van een ander dan hijzelf.

"Ben ik mijn broeders hoeder", zegt hij; het is zelfs tot een gezegde geworden.

Waarom zouden we niet doen wat we willen?

De Griekse filosoof Plato beschrijft dat rechtvaardigheid datgene is dat in het voordeel is van de sterkere partij.

Ofwel: macht maakt wat rechtvaardig is.

In de theorie van Darwin over het ontstaan van de soorten overwint en overleeft die soort die het sterkste is.

In de natuur zit geen moraliteit, daar geldt het recht van de sterkste.

Waarom zouden we dan onszelf beperkingen opleggen voor het welzijn van anderen wanneer we sterker en machtiger zijn dan zij?

Wanneer er dus geen moraliteit in de natuur zit dan zij wij als individuen alleen maar verantwoordelijkheid verschuldigd aan onszelf.

En dat is de stem van Kain door de eeuwen heen: "Ben ik mijn broeders hoeder?"

Deze twee verhalen zijn niet alleen maar verhalen.

Aan het begin van de Bijbel doen deze verhalen verslag van het falen van mensen, eerst persoonlijk en daarna moreel.

Het falen om verantwoordelijkheid te nemen voor zijn daden.

Het is wat we om ons heen zien bij de Corona maatregelen.

De overheid krijgt de schuld, er worden complottheorieën bedacht en de schouders worden opgehaald wanneer het niet goed blijkt te gaan.

We hebben zopas het verhaal over Mozes gelezen die een Egyptenaar doodslaat.

Hij groeit op aan het Egyptische Hof en gaat op een gegeven moment naar zijn eigen volk, naar de Israëlieten, waarbij hij ziet hoe zij lijden onder het zware werk omdat ze tot slaaf zijn gemaakt.

Dan is hij er getuige van dat een Egyptenaar één van zijn volksgenoten slaat.

Het verhaal vertelt dan dat Mozes om zich heen kijkt en toen hij zag dat er niemand in de buurt was, sloeg hij de Egyptenaar dood.

Hoe moeten we dit letterlijk nemen?

De Israëlieten waren op een bouwplaats aan het werk en dat is nou niet bepaald een afgesloten en rustige locatie.

Er moet daar een flink aantal mensen aanwezig zijn geweest.

Even verderop in het verhaal blijkt ook dat er Israëlieten waren die precies wisten wat er gebeurd was.

Daarom betekent de zin: “Hij keek om zich heen en zag dat er niemand in de buurt was”: Hij keek om zich heen en zag dat er niemand in de buurt was **die bereid was om tussenbeide te komen**.

Hier zouden we het eerste voorbeeld van het “omstanders effect” in kunnen zien.

Waarbij het “omstanders effect” betekent dat er een misdaad plaatsvindt, waarbij een groot aantal mensen aanwezig is, die niet tussenbeide komen of de politie bellen.

Het lijkt op een verdunning van de verantwoordelijkheid.

Mensen denken dan: “een ander zal de politie al wel gebeld hebben” .

Of ook: een ander zal hier wel ingrijpen.

Sinds het boek van Rutger Bregman “Bijna alle mensen deugen” blijkt dit “omstanders effect “ toch iets ingewikkelder te liggen dan altijd is aangenomen.

En ook in dit geval is dat zo.

Want wie zou er hulp geboden moeten hebben?

De Egyptenaren waren slavenhouders en maakten zich niet druk om het leven van een tot slaaf gemaakte.

En de Israëlieten waren tot slaaf gemaakt en zouden hun eigen leven op het spel gezet hebben wanneer zij iemand te hulp gekomen zouden zijn.

Daarom was er een Mozes nodig om handelend op te treden.

En dit maakte hem tot een leider.

Een leider is degene die verantwoordelijkheid neemt.

En we worden een leider wanneer we actief worden en niet meer passief blijven wachten op een ander.

Als er slechte dingen gebeuren kijken we vaak weg.

Of we wachten op anderen om handelend op te treden.

Of we beginnen te klagen.

Maar het is ook mogelijk dat we zeggen: Als er iets verkeerd is, laat mij het dan goed en juist maken.

Wanneer we dat zeggen, dan zijn we leiders.

Dan maken we in ons leven een verschil.

Sterker nog: dan maken we een betere wereld.

De verhalen in de Bijbel leren ons om te protesteren.

Er staan verschillende verhalen in de Bijbel waarin wordt verteld hoe mensen bij God protesteren tegen wat er op aarde gebeurt.

En het antwoord op deze protesten is altijd dat er een beroep wordt gedaan op de menselijke verantwoordelijkheid.

Als Adam en Eva zich verbergen voor God, dan roept God: Waar ben je?

En deze uitroep: “Waar ben je?” is niet alleen gericht tot de twee eerste mensen maar die is gericht aan alle mensen.

In alle generaties klinkt deze vraag: Mens waar ben je?

Wij mensen hebben vrijheid gekregen, maar deze vrijheid houdt in dat we ook verantwoordelijk zijn.

De Bijbel leert ons wat we moeten doen en vertelt ook dat God dit niet voor ons zal doen.

God grijpt niet in in de geschiedenis, maar God handelt door mensen.

En niet voor mensen.

Het is Gods stem die ons voorhoudt, net als aan Kain, dat we het kwade kunnen weerstaan.

Het kwaad in onszelf en het kwaad dat om ons heen is.

In het woord “verantwoordelijk” zit het woord ‘antwoord’ verstopt.

Zo wordt een verantwoordelijk leven een leven dat antwoord geeft.

Het geloof dat we ons leven van God hebben ontvangen, brengt een oproep met zich mee.

De oproep om ons leven en onze vrijheid te gebruiken om onze wereld tot een betere wereld te maken.

En de grote vraag is dan naar welke stem we luisteren en aan wie we antwoord geven.

Luisteren we naar de stem van onze begeerte en onze verlangens?

Zoals Adam en Eva.

Luisteren we naar de stem van onze woede.

Zoals Kain deed.

Of luisteren we naar de stem van God, die ons oproept om deze wereld tot een betere en rechtvaardiger wereld te maken.

Amen